

Кучменко Віталій

кандидат економічних наук, доцент
Державний університет «Житомирська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0003-3822-3528>

Місюна Євгеній

аспірант
Державний університет «Житомирська політехніка»
<https://orcid.org/0009-0009-9359-3071>

**Кримінально-правові наслідки реалізації заходів забезпечення
антитерористичної безпеки**

Анотація. У статті проведено комплексне дослідження кримінальних правопорушень за статтями Кримінального кодексу України у період з 2013 по 2024 рік. Проаналізовано стан правового забезпечення антитерористичною безпекою України, з відповідним аналізом динаміки зареєстрованих кримінальних правопорушень за статтями: 258 ККУ «Терористичний акт»; 258-1 ККУ «Втягнення у вчинення терористичного акту»; 258-2 ККУ «Публічні заклики до вчинення терористичного акту»; 258-3 «Створення терористичної групи чи терористичної організації»; 258-4 ККУ «Сприяння вчиненню терористично акту, проходженню навчання тероризму»; 258-5 ККУ «Фінансування тероризму» та 258-6 «Перетин державного кордону України з терористичною метою».

Обґрунтовано, що повномасштабне вторгнення РФ на територію України у 2022 році не призвело до збільшення кількості зареєстрованих правопорушень за статтею 258 ККУ «Терористичний акт», що пов'язано зі зміною правової кваліфікації значної кількості діянь у бік військових злочинів, диверсій, колабораційної діяльності та злочинів проти основ національної безпеки.

Окрему увагу приділено аналізу кількості процесуальних результатів, що скеровані до суду за вчинення кримінальних правопорушень за вчинення терористичної діяльності. Встановлено той факт, що найменшою залишається частка призначення реального позбавлення волі – це свідчить про високий рівень складності доведення терористичного акту, зокрема щодо ідентифікації виконавців, збору доказів в умовах воєнного конфлікту, значної частки обвинувачених, які перебувають на тимчасово окупованих територіях або у розшуку.

Ключові слова: тероризм; антитерористична безпека; національна безпека; державне управління антитерористичною безпекою.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що антитерористична безпека є однією з ключових складових національної безпеки держави та важливим елементом системи міжнародної безпеки загалом. Тероризм упродовж останніх десятиліть вийшов за межі окремих держав і набув характеру транснаціональної загрози. Водночас в Україні питання підвищення рівня антитерористичної безпеки набуває особливої актуальності, насамперед в умовах повномасштабного збройного вторгнення, що супроводжується активізацією діяльності диверсійно-терористичних та агентурних мереж. Наведені тенденції актуалізують необхідність поглиблення наукового пошуку шляхів подолання назрілих проблем державного управління антитерористичною безпекою в умовах євроінтеграційних процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відкриття можливостей для вчених з різних країн отримати доступ до міжнародних наукометричних баз даних призвело до зростання інтересу до проведення наукового картографування наявних публікацій у обраній тематичній досліджень. Кількість наукових публікацій у світовому науковому просторі зараз вираховується тисячами одиниць, і ця кількість постійно зростає. Вже неможливо бути в курсі всіх опублікованих матеріалів, досліджувати тенденції та парадигми без створення відповідної методології. Ця проблема стає особливо актуальною як для досвідчених науковців, так і для молодих вчених, які тільки починають своє вивчення певної галузі.

Феномен тероризму є багатоаспектним явищем. Дослідженням поняття тероризм та протидія тероризму займалися такі відомі вчені: В.Євдокимов, Д.Грицишен, О.Олійник, Т.Власюк, Л.Сергієнко, І.Супрунова, Т.Барановська, І.Грабчук, О.Грабчук, А.Дикий, В.Малий, С.Лисак, А.Ігнатенко, М.Гуцало, В.Смельянов, В.Ліпкан, В.Жданов, У.Лакер, І.Александр, Б.Дженкінс, Р.Клайн та ін. Проте, не зважаючи

на значну кількість наукових праць, на сучасному етапі залишається багато невирішених проблем у теорії протидії тероризму, що потребує подальшого дослідження та систематизації.

Метою статті є комплексне дослідження криміногенних правопорушень у сфері забезпечення антитерористичної безпеки України, надання їм характеристик, як видам кримінальних правопорушень на основі оприлюднених статистичних даних, а також визначення інтенсивності вчинення кримінальних правопорушень, що безпосередньо пов'язано з початком та ескалацією російсько-українського збройного конфлікту.

Викладення основного матеріалу. Важливою складовою оцінки стану антитерористичної безпеки в країні та наслідків реалізації державно-кримінально-правової політики в досліджуваній сфері є оцінка криміногенного стану за відповідними видами злочинів. Кримінальним кодексом України передбачено сукупність положень, що визначають карність дій, які пов'язані із тероризмом. До них належать такі статті: 258 – Терористичний акт; 258-1 - Втягнення у вчинення терористичного акту; 258-2 - Публічні заклики до вчинення терористичного акту; 258-3 - Створення терористичної групи чи терористичної організації; 258-4 - Сприяння вчиненню терористичного акту, проходження навчання тероризму; 258-5 - Фінансування тероризму; 258-6 - Перетинання державного кордону України з терористичною метою. Надамо характеристику даним видам кримінальних правопорушень на основі оприлюднених статистичних даних, що дозволить надати їх кримінологічну характеристику та визначити стан забезпечення антитерористичної безпеки України. Динаміка кримінальних правопорушень за статтею 258 ККУ «Терористичний акт» представлена на рисунку 1.

Джерело: сформовано автором на основі [7]

Рис. 1. Динаміка кримінальних правопорушень за статтею 258 ККУ «Терористичний акт» за 2013–2024 роки

Динаміка зареєстрованих кримінальних правопорушень за статтею 258 «Терористичний акт» Кримінального кодексу України, свідчить про суттєві коливання протягом досліджуваного періоду, так початку досліджуваного періоду зафіксовано близько 8 облікованих проваджень за ст. 258 ККУ, що відповідає відсутності масштабних проявів терористичної активності.

Після початку збройного конфлікту на сході України у 2014 році показник різко зріс до 1499 проваджень, а у 2016 році досяг максимального значення – 1865 випадків. Це є прямим наслідком активізації бойових дій, захоплення адміністративних будівель, диверсій та терористичних атак на території Донецької та Луганської областей.

З початку 2017 року зафіксовано поступове та стає зниження кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень: у 2018 – 950, у 2020 – 909, а в 2021 – 465. Таке зменшення зумовлено стабілізацією лінії зіткнення, тимчасовим зменшенням інтенсивності бойових дій, а також посиленням контртерористичних заходів та правоохоронного контролю.

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України у 2022 році не призвело до збільшення даного показника, проте у цей період фіксується 332 провадження за ст. 258 ККУ, що пов'язано зі зміною правової кваліфікації значної кількості діянь у бік військових злочинів, диверсій, колабораційної діяльності та злочинів проти основ національної безпеки. У 2023 році показник зменшився до 95, а у 2024 – до 51 провадження, що може свідчити про системне вдосконалення антитерористичних механізмів, посилення

роботи Служби безпеки України та Національної поліції, а також зміщення характеру загроз із терористичних атак у площину ракетних ударів, які не кваліфікуються як терористичний акт у контексті КК України.

Щодо кількості процесуальних результатів, що скеровані до суду протягом всього періоду, їх кількість залишалася порівняно незначною, коливаючись у межах 1 – 35 випадків на рік, а кількість засуджених осіб коливається в межах 0– 12 випадків.

Найменшою залишається частка призначення реального позбавлення волі та в окремі роки дорівнює 0, а в середньому не перевищувала 1 – 8 вироків на рік. Це свідчить про високий рівень складності доведення терористичного акту, зокрема щодо ідентифікації виконавців, збору доказів в умовах воєнного конфлікту, значної частки обвинувачених, які перебувають на тимчасово окупованих територіях або у розшуку.

На наступному рисунку 2 відображено показник кількості кримінальних правопорушень за статтею 258-1 «Втягнення у вчинення терористичного акту» за 2013–2024 роки.

Джерело: сформовано автором на основі [7]

Рис. 2. Динаміка кримінальних правопорушень за статтею 258-1 ККУ «Втягнення у вчинення терористичного акту» за 2013–2024 роки

За статтею 258-1 «Втягнення у вчинення терористичного акту КК» України протягом досліджуваного періоду зафіксовано низький рівень реєстрації правопорушень та суттєві коливання показника, що прямо пов'язані з фазами воєнно-політичної ескалації. У 2014 році показник досяг максимального значення близько 7 проваджень, що збігається з початком активних бойових дій на Сході, діяльністю незаконних збройних формувань та їх спробами залучення цивільного населення до терористичної діяльності.

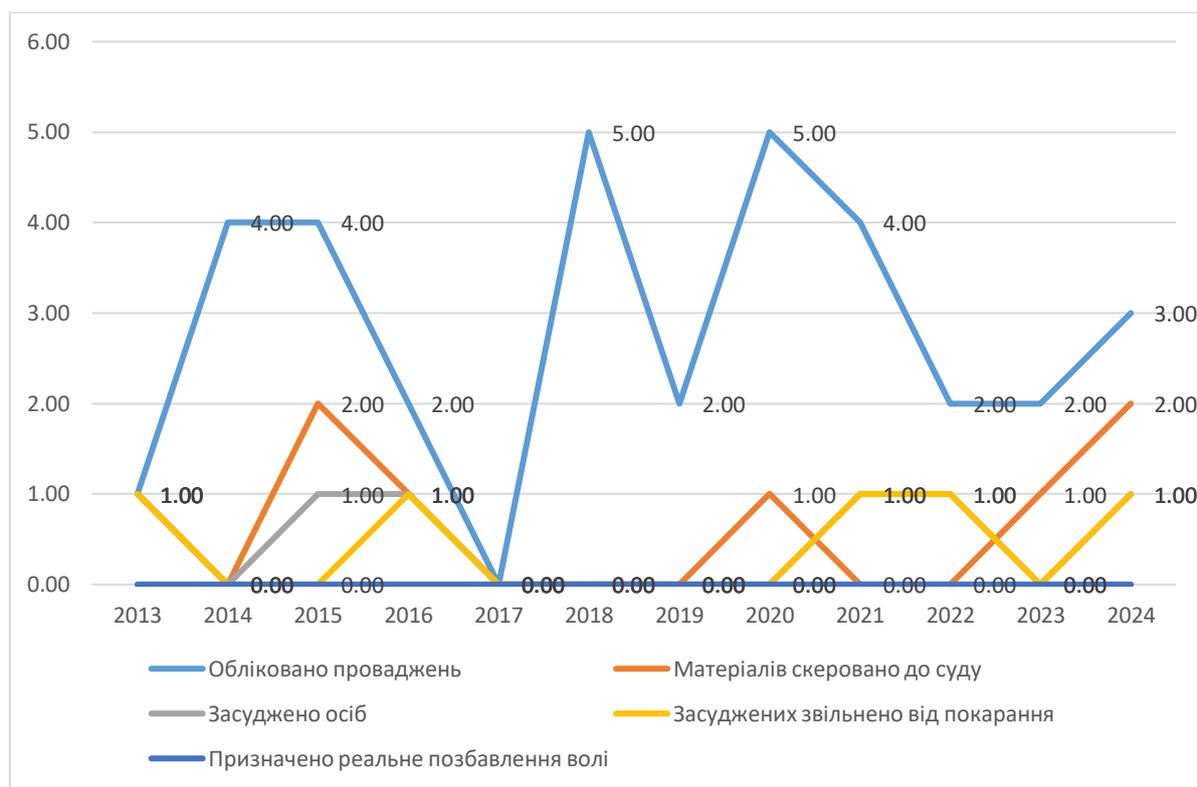
У подальші роки спостерігається різке зниження кількості облікованих кримінальних правопорушень, так протягом 2015 – 2017 років було зареєстровано поодинокі випадки в межах 1 – 2 випадків на рік, з 2018 року показники залишилися на мінімальному рівні.

Процесуальні результати свідчать про складність доказування саме факту, втягнення у вчинення терористичного акту, так кількість скерованих до суду матеріалів є одиничною, а реальні вироків поодинокі або взагалі відсутні. Це може пояснюватися прихованим характером злочину, відсутністю свідчень потерпілих, діяльністю на окупованих територіях та неможливістю ідентифікувати осіб, причетних до втягнення.

На наступному рисунку 3 представлено показники за статтею 258-2 ККУ «Публічні заклики до вчинення терористичного акту» за 2013–2024 роки.

У 2013 році зафіксовано один випадок за статтею 258-2 ККУ «Публічні заклики до вчинення терористичного акту», проте вже у 2014–2015 років спостерігається різке зростання до 4 облікованих проваджень щорічно, що співпадає з загостренням воєнно-політичної ситуації. Після короткотривалого зменшення у 2016–2017 роки активність знову почала зростати, так у 2018 та 2020 роках зареєстровано по

5 кримінальних проваджень, що може бути пов'язано зі зміною векторів інформаційної боротьби, посиленням протидії пропаганді, а також збільшенням уваги правоохоронних органів до кіберпростору.

Джерело: сформовано автором на основі [7]

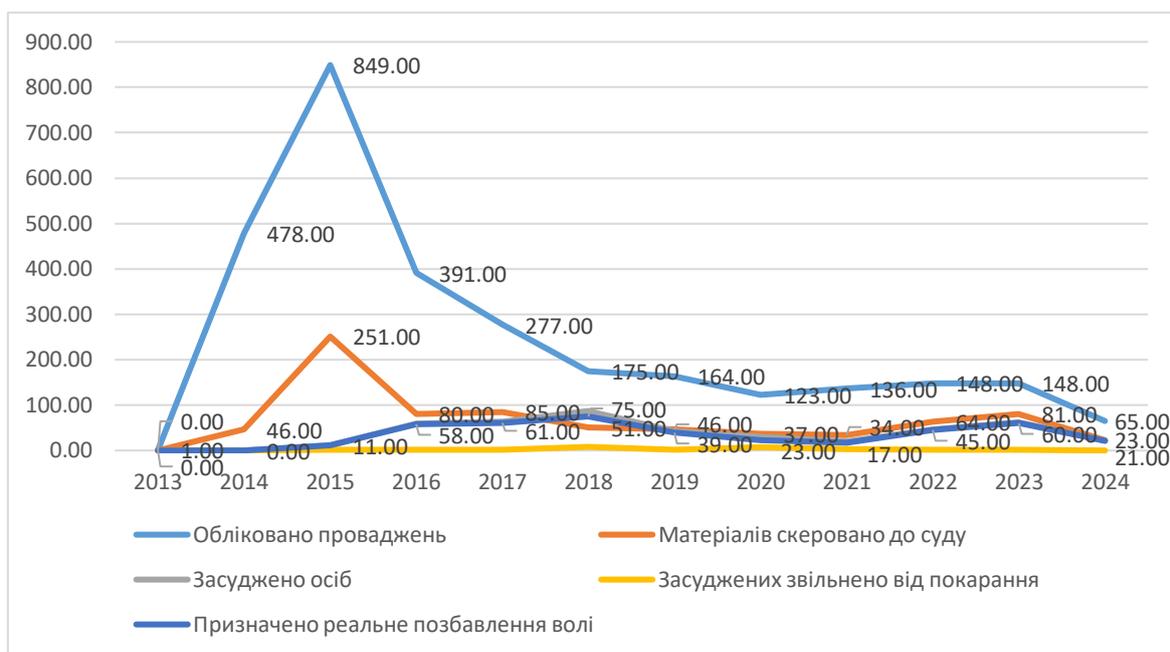
Рис. 3. Динаміка кримінальних правопорушень за статтею 258-2 ККУ «Публічні заклики до вчинення терористичного акту» за 2013–2024 роки

У 2021–2023 роках показники залишилися в межах 1–2 проваджень щороку. У 2024 році відзначається незначне зростання до 3 проваджень, що може відображати адаптацію терористичного напрямку до умов повномасштабної агресії та активізацію публічних закликів у мережевому середовищі.

Процесуальні результати демонструють нестабільну тенденцію, адже матеріали, скеровані до суду, та кількість засуджених осіб фіксуються епізодично, а реальні строки позбавлення волі майже не призначаються. Це свідчить про труднощі доказування наміру та пропагандистського впливу, експертної оцінки контенту, трактування закликів у контексті свободи слова.

На наступному рис. 4. представлено показники кількості правопорушень за статтею 258-3 ККУ «Створення терористичної групи чи терористичної організації» за 2013–2024 роки.

Динаміка кримінальних правопорушень за статтею 258-3 КК України відображає чітку тенденцію, що співпадає з активним періодом російсько-українського збройного конфлікту. Так у 2013 році такі правопорушення фактично не зареєстровані, проте у 2014 році зафіксовано понад 478 кримінальних проваджень, а у 2015 – 849, що зумовлено стрімким формуванням незаконних озброєних угруповань, появою квазідержавних структур на окупованих територіях та активізацією їх вербувальної та організаційної діяльності.

Джерело: сформовано автором на основі [7]

Рис. 4. Динаміка кримінальних правопорушень за статтею 258-3 ККУ «Створення терористичної групи чи терористичної організації» за 2013–2024 роки

Максимальна кількість правопорушень зафіксована у 2015 році, після простежується поступове зниження показників, у 2017 році зафіксовано 391 провадження, у 2018 – 277, а у 2021 – 123, що пов'язано з частковою стабілізацією лінії зіткнення, зміною тактики незаконних формувань, а також трансформацією загроз у напрямі участі у збройних діях, колабораціонізму, шпигунства та інших злочинів проти основ національної безпеки. Проте навіть у 2022–2024 роках кількість таких проваджень залишається значною – від 136 до 148 щорічно, що підтверджує існування розгалуженої структури терористичних мереж та актуальність протидії їхній діяльності [4]. Варто відзначити, що кількість матеріалів, скерованих до суду, у 2015 році становила 251 випадок, проте надалі їх кількість поступово зменшилась, при цьому залишилося на високому рівні. На рисунку 5 представлено показники кількості правопорушень за статтею 258-4 ККУ «Сприяння вчиненню терористичного акту, проходження навчання тероризму» за 2013–2024 роках.

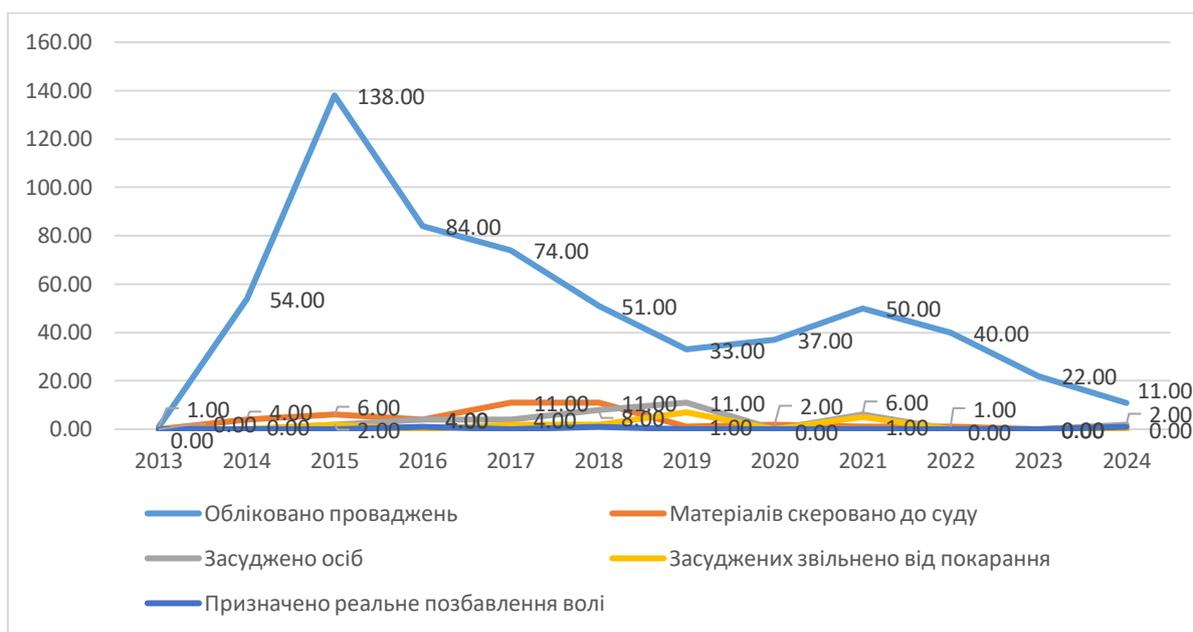
Джерело: сформовано автором на основі [7]

Рис. 5. Динаміка кримінальних правопорушень за статтею 258-4 ККУ «Сприяння вчиненню терористичного акту, проходження навчання тероризму» за 2013–2024 роки

За статтею 258-4 «Сприяння вчиненню терористичного акту, проходження навчання тероризму» у 2014 році було зафіксовано близько 11 проваджень, а у 2015 році їх кількість дорівнювала 7, що пов'язано із формуванням і функціонуванням незаконних збройних формувань, активним переміщенням осіб через кордон з метою підготовки до терористичної діяльності, вербуванням, тренуванням та сприянням у бойовій підготовці. Саме цей період характеризується найвищими процесуальними показниками, так у 2015 році 5 матеріалів було скеровано до суду, та при цьому засуджено 3 особи.

У 2016–2024 роках простежується різке зниження кількості проваджень, так їх кількість коливається в межах від 0 до 2 випадків на рік. Кількість засуджених осіб у цей період також залишається мінімальною, а призначення реального позбавлення волі фіксується рідко, що вказує на високий рівень латентності таких злочинів і складність збирання доказів щодо підготовчих дій, які не завжди мають матеріальні сліди та потребують спеціальних розвідувальних, кібернетичних і міжнародних доказових механізмів [3].

На рисунку 6 представлено показники кількості правопорушень за статтею 258-5 ККУ «Фінансування тероризму» за 2013–2024 роках.

Джерело: сформовано автором на основі [7]

Рис. 6. Динаміка кримінальних правопорушень за статтею 258-5 ККУ «Фінансування тероризму» за 2013–2024 роки

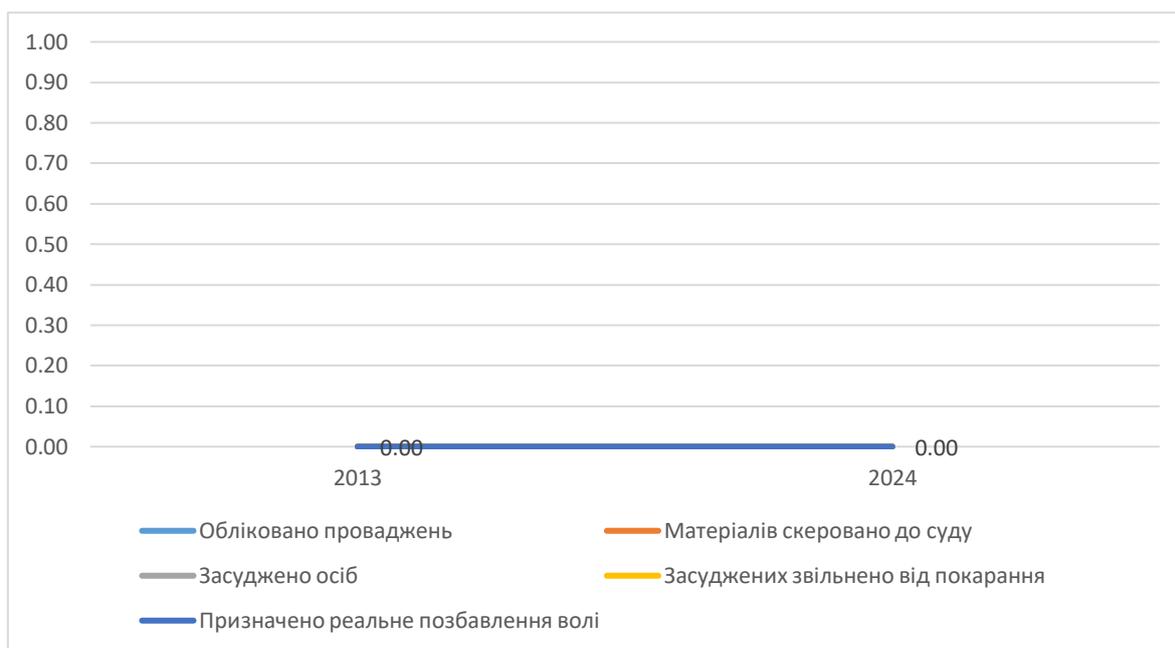
Динаміка кримінальних правопорушень за статтею 258-5 КК України свідчить про поступове формування та розвиток протидії фінансуванню тероризму у контексті збройного конфлікту на сході України. У 2013 році такі правопорушення не реєструвалися, однак уже у 2014 році зафіксовано 54 кримінальних провадження, що відображає потребу у блокуванні фінансових каналів підтримки незаконних збройних формувань.[2]

Максимальне значення показника зафіксовано у 2015 році близько 138 проваджень, що може бути зумовлено розширенням джерел фінансування терористичної діяльності, зокрема через незаконні грошові перекази та різні комерційні схеми.

Після 2015 року спостерігається суттєве зниження кількості облікованих проваджень: у 2017 році – 84, у 2019 – 33, а у 2024 – 11 відповідно. Така тенденція свідчить про посилення фінансового моніторингу, запровадження міжнародних санкційних механізмів, удосконалення нормативного регулювання протидії відмиванню коштів та розширення співпраці України з інституціями ЄС. [6]

Процесуальні результати за статтею 258-5 свідчать про відносно вищу, порівняно з іншими терористичними статтями, активність слідчих та прокурорів, так кількість матеріалів, скерованих до суду, у 2017–2019 роках становила 8–11 випадків на рік. Однак кількість засуджених осіб залишається значно меншою, а реальне позбавлення волі майже відсутнє. Це вказує на складність документування фінансових операцій, необхідність міжнародного обміну інформацією та складність доведення умислу щодо саме терористичної мети фінансування.

На рисунку 7 представлено показники кількості правопорушень за статтею 258-6 ККУ «Перетинання державного кордону України з терористичною метою» за 2013–2024 роки.

Джерело: сформовано автором на основі [7]

Рис. 7. Динаміка кримінальних правопорушень за статтею 258-6 ККУ «Перетинання державного кордону України з терористичною метою» за 2013–2024 роки

За статтею 258-6 «Перетинання державного кордону України з терористичною метою» КК України зафіксовано, що у період 2013–2024 роки не зареєстровано жодного факту вчинення цього злочину, а також відсутні матеріали, скеровані до суду, засуджені особи та вироки із призначенням реального позбавлення волі. Нульові показники можуть свідчити як про виняткову рідкість даного виду злочинів, так і про те, що діяння, пов'язані з переміщенням осіб через державний кордон з елементами терористичної діяльності, здебільшого кваліфікуються за іншими нормами кримінального закону передусім як створення чи участь у терористичній організації (ст. 258-3) або сприяння терористичній діяльності (ст. 258-4).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, проведений аналіз статей 258–258-6 КК України свідчить, що найбільшої інтенсивності їх вчинення зафіксовано у період 2014–2016 років, що безпосередньо пов'язано з початком та ескалацією російсько-українського збройного конфлікту та формуванням незаконних збройних формувань на тимчасово окупованих територіях. Найвищі показники притаманні злочинам, пов'язаним із організаційним, структурним та матеріальним забезпеченням терористичної діяльності, тобто створення та участь у терористичній групі або організації (ст. 258-3 ККУ), фінансування тероризму (ст. 258-5 ККУ) та безпосереднє вчинення терористичних актів (ст. 258 ККУ). Своєю чергою правопорушення, що стосуються втягнення, навчання чи індивідуального сприяння тероризму (ст. 258-1 ККУ, 258-2 ККУ, 258-4 ККУ), фіксуються значно рідше, що пояснюється як латентністю таких діянь, а також складністю встановлення наміру у підготовчих формах терористичної активності.

З 2017 року спостерігається послідовне зниження кількості зареєстрованих правопорушень за всіма досліджуваними статтями. Така тенденція зумовлена трансформацією характеру терористичних загроз, зміцненням державної системи протидії, розвитком фінансового моніторингу, міжнародної правової допомоги та розширенням санкційних механізмів.

У період повномасштабної агресії російської федерації на території України з 2022 року не відбулося нового різкого зростання показників, що пояснюється зміною форми прояву агресії, від терористичних актів та диверсій до відкритого ведення бойових дій, ракетних обстрілів та окупації територій, що, відповідно, підлягають іншій кримінально-правовій кваліфікації.

Окремо слід відзначити обмежену кількість обвинувальних вироків та випадків призначення реальних строків позбавлення волі, що відображає об'єктивну складність доказування терористичних злочинів, значний обсяг процесуальних перешкод, дію воєнного стану, неможливість затримання підозрюваних або вилучення доказів на тимчасово окупованих територіях, а також потребу у міжнародному співробітництві. Отже, протидія тероризму потребує комплексного міжвідомчого реагування, розвитку кримінальної розвідки, фінансового моніторингу, транскордонної взаємодії та адаптації кримінального законодавства до сучасних форм гібридної агресії та транснаціональної терористичної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Стратегічний аналіз безпекового середовища України / Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://niss.gov.ua/news/statti/strategichnyy-analiz-bezpekovoho-seredovyschcha-ukrainy>.
2. Євдокимов В.В. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму / В.В Євдокимов, І.В. Супрунова, С.П. Лисак // Інвестиції: практика та досвід. – 2021. – № 9. – С. 109–118.
3. Ірха Ю.Б. Окремі проблеми правового регулювання питань протидії екстремізму в Україні / Ю.Б. Ірха // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. – № 1. – С. 137–142.
4. Мокляк В.В. Протидія терористичній діяльності в Україні : монографія / В.В. Мокляк. – Харків : Юрайт, 2021. – 204 с.
5. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.
6. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
7. Статистика протидії злочинності в Україні (2013-2024) / CrimeDataLab [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://crimedatalab.shinyapps.io/platform>.

References:

1. «Strategichnyi analiz bezpekovoho seredovyschcha Ukrainy», *Natsionalnyi instytut strategichnykh doslidzhen*, [Online], available at: <https://niss.gov.ua/news/statti/strategichnyy-analiz-bezpekovoho-seredovyschcha-ukrainy>
2. Yevdokymov, V.V., Suprunova, I.V. and Lysak, S.P. (2021), «Mizhnarodna spivpratsia v sferi zapobihannia ta protydii finansuvanniu teroryzmu», *Investysii: praktyka ta dosvid*, No. 9, pp. 109–118.
3. Irkha, Yu.B. (2013), «Okremi problemy pravovoho rehuliuвання pytan protydii ekstremizmu v Ukraini», *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*, No. 1, pp. 137–142.
4. Mokliak, V.V. (2021), *Protydiia terorystychnii diialnosti v Ukraini*, monohrafiia, Yurait, Kharkiv, 204 p.
5. Verkhovna Rada Ukrainy (2003), *Pro borotbu z teroryzmom*, *Zakon Ukrainy vid 20.03.2003 r. No. 638-IV*, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
6. Verkhovna Rada Ukrainy (2019), *Pro zapobihannia ta protydiu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyschennia*, *Zakon Ukrainy vid 06.12.2019 r. No. 361-IX*, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
7. «Statystyka protydii zlochynnosti v Ukraini (2013-2024)», *CrimeDataLab*, [Online], available at: <https://crimedatalab.shinyapps.io/platform>

Kuchmenko V., Misiuna Y.

Criminal law consequences of implementing measures to ensure anti-terrorist security

Abstract. The article presents a comprehensive study of criminal offenses under the articles of the Criminal Code of Ukraine for the period from 2013 to 2024. It analyzes the state of legal support for Ukraine's anti-terrorist security, with a corresponding analysis of the dynamics of registered criminal offenses under the following articles: 258 of the Criminal Code of Ukraine, «Terrorist Act»; 258-1 of the Criminal Code of Ukraine, «Involvement in the Commission of a Terrorist Act»; 258-2 of the Criminal Code of Ukraine, «Public calls to commit a terrorist act»; 258-3, «Creation of a terrorist group or terrorist organization»; 258-4 of the Criminal Code of Ukraine, «Facilitation of a terrorist act, undergoing training in terrorism»; 258-5 of the Criminal Code of Ukraine, «Financing of terrorism»; and 258-6, «Crossing the state border of Ukraine for terrorist purposes».

It has been substantiated that the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation in 2022 did not lead to an increase in the number of registered offences under Article 258 of the Criminal Code of Ukraine, «Terrorist Act», which is associated with a change in the legal classification of a significant number of acts towards war crimes, sabotage, collaboration, and crimes against the foundations of national security.

Particular attention is paid to analyzing the number of procedural outcomes referred to court for criminal offenses related to terrorist activities. It has been established that the proportion of actual prison sentences remains the lowest, which indicates the high level of complexity in proving a terrorist act, in particular with regard to identifying the perpetrators, gathering evidence in conditions of military conflict, and the significant proportion of defendants who are in temporarily occupied territories or wanted.

Keywords: terrorism; counterterrorism security; national security; state management of counterterrorism security.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2025.